

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 502.74
© 2015

**О.П. СУХОРСЬКА,
Б.М. КАЛИН,**

кандидати сільськогосподарських наук

Р.В. МИГО,
магістр

*Львівський національний університет
ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького,
Україна
E-mail: olgaps@ukr.net*

**РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ
ВИДИ ТВАРИН
НА ТЕРИТОРІЇ НПП
“СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ”**

Досліджено стан рідкісних та зникаючих видів тварин на території НПП “Сколівські Бескиди”, обґрунтовано шляхи їх збереження та відтворення. Пропонуються заходи щодо охорони національного біорізноманіття природно-заповідного фонду.

Ключові слова: біологічне різноманіття, парк, фауна, збереження, заповідний режим.

Одним із вельми важливих завдань, що стоять сьогодні перед людством, є вирішення питань охорони біологічного різноманіття, у тому числі природного середовища взагалі. Охорону та збереження біоти з цілковитою підставою можна вважати важливою світовою проблемою, розв’язання якої передбачено і законодавчими актами України. У цьому контексті набуває виняткового змісту збереження національного біорізноманіття, зокрема мережі об’єктів природно-заповідного фонду.

Серед природно-заповідних об’єктів України особливе місце за значущістю займає територія Національного природного парку “Сколівські Бескиди” (НПП), створеного згідно з Указом Президента України № 157 від 11 лютого 1999 р. для збереження, відтворення і раціонального використання ландшафтів та природних об’єктів західної частини Українських Карпат.

Українські Карпати відзначаються багатим і різноманітним за видовим складом тваринним світом, який здавна привертав увагу зоологів, екологів, натуралістів, мисливствознавців [5]. Проте зазначимо, що для

основних досліджень, які стосуються фауни Карпат, головні пункти збирання матеріалу знаходилися за межами території Національного природного парку “Сколівські Бескиди”. І хоча фауні Карпат присвячено чимало праць, тваринний світ (видовий склад безхребетних і хребетних, поширення, чисельність тощо) на території парку досі ще детально невивчений.

Метою нашої роботи було дослідити стан рідкісних та зникаючих видів тварин на території Національного парку і обґрунтувати шляхи їхнього збереження та відтворення.

Провідними завданнями Національного природного парку є охорона та збереження рідкісних видів фауни. Умови парку є сприятливими щодо тривалого відтворення популяцій тварин, характерних для Східних Бескидів. Тваринний світ парку може бути широко використаний у напрямі розвитку екологічного туризму, що досить перспективно для розбудови інфраструктури парку і прилеглих територій. У природному парку завжди були популярними зимові види спорту та відпочинку, а навесні та влітку на його території проводять змістовні екологічні та

зоологічні екскурсії пізнавального і наукового характеру. Це й багато іншого дає підстави сподіватися на позитивні перспективи розвитку парку з можливістю залучення дослідників наукових установ країн Європи для сумісного глибокого вивчення цінних і рідкісних видів фауни.

Підкреслимо, що тваринний світ Сколівських Бескидів досить різноманітний. Тут зосереджено багато видів тварин, занесених до Червоної книги України, зокрема бурий ведмідь, видра, борсук, рись, кіт лісовий, горностай та ін. [1, 4, 7] – таблиця.

Із земноводних у букових лісах зрідка трапляються саламандра плямиста, а у вологих екотопах – тритони альпійський і карпатський.

Територія Національного природного парку заселена великою кількістю видів з ряду рукокрилих: нічниця велика і водяна,

Кількість видів тварин у фауні Національного природного парку "Сколівські Бескиди"

Систематична група тварин	Кількість видів
ХРЕБЕТНІ ТВАРИНИ	
Ссавці	52
Птахи	154
Плазуни	6
Земноводні	12
Круглороті та риби	20
Разом хребетних	244
БЕЗХРЕБЕТНІ ТВАРИНИ	
Гідроїдні поліпи	?
Черви плоскі	?
Черви круглі	?
Черви кільчасті	?
Ракоподібні	?
Павукоподібні	?
Багатоніжки	48
Комахи	142
Молюски	?
Разом безхребетних	190
Усього тварин	434

вухань звичайний, вечірниця дозріра, кажан пізній, широковух європейський. Із рідкісних видів виявлені підковоніс малий, нічниця довговуха, широковух європейський. Частими мешканцями лісостанів є представники ряду комахоїдних: їжак, кріт, кутора мала, бурозубки звичайна і мала [2].

Що стосується птахів, то на території НПП їх гніздується багато видів. Серед денних хижих птахів за чисельністю переважає канюк. Досить часто зустрічаються яструби великий і малий, лунь польовий, осоїд, кібчик, боривітер звичайний. На території парку гніздуються орел-карлик та підорлик малий, які є рідкими видами хижих птахів у Бескидах. Із куроподібних у природному парку селяться глухар, орябок, куріпка сіра, перепел. Великі птахи з ряду голіностах представлені трьома видами – сіра чапля, білий та чорний лелеки. У парку трапляються сови сіра та довгохвоста, сичі хатній і волохатий, сичик-горобець, пугач. У Сколівських Бескидах виявлені всі види дятлоподібних фауни України: великий строкатий, середній, малий, білоспинний, сирійський, трипаллий, чорний, сивий і зелений. Горобинні птахи (дрозди, зяблики, вівчарики, вільшанки, лісові щеврики, вівсянки, жайворонки, пліски та ін.) представлені на території Національного парку найширше.

У річках Сколівських Бескидів водиться близько 20 видів риби. Численними є форель струмкова, ялець звичайний, в'юн, верховодка, лящ; зрідка трапляються вирізуб, марена звичайна і марена балканська, пічкур карпатський, бичок-пісочник. Однак багато із тих видів тварин потребують особливої охорони, оскільки чисельність їх знижується через байдужість людини [3].

Результати досліджень та їх обговорення. Найбільшим хижим звіром, якому загрожує небезпека, є ведмідь [6]. У країнах Європейської спільноти його взято під особливу охорону. З ініціативи Міжнародного союзу з охорони природних ресурсів (IUCN) проведено низку конференцій з проблем збереження ведмеда, зокрема у США (1970), Росії (1972), Румунії (1997). Важливим документом Постійного комітету Бернської конвенції є Резолюція про охорону бурого ведмеда.

Одному ведмедеві потрібно не менше ніж 10 км² лісу, а популяції – 300–500 км². Сучасна мережа природно-заповідних об'єктів Карпат не може забезпечити збереження і стабільне існування популяцій або локальних груп ведмеда. Потрібно, щоб територія, на якій він оселився, була великою за площею та суцільною в біотопічному відношенні. Заповідні об'єкти в Українських Карпатах створювалися передусім з огляду на ботанічні та лісівничі передумови. Жодна заповідна територія регіону не передбачала біологію ведмеда бурого та стану його популяції, тому за площею не є достатньою.

На нашу думку, першочерговими заходами, спрямованими на збереження і відновлення чисельності популяції ведмеда бурого в національному природному парку, є боротьба з браконьерством; заборона підгодівлі ведмеда бурого в районах турбаз і будинків відпочинку та застосування звукових (постріли на пасіках, пасовищах) засобів, що відлякують звіра. Крім того, необхідно дотримуватися правил індивідуальної і колективної безпеки, розроблених на основі знання особливостей життя і поведінки звіра; створити вольєри для утримання і розведення ведмедів, яких у подальшому випускають у природне середовище.

Чисельність представника іншого рідкісного виду звірів – видри, її поширення залежать від кормової бази, в основному від наявності риби. Видра водиться в річках Стрий, Опір, Рибник, Крушельниця (притоки р. Стрий), Бутивля, Орява (притока р. Опір). У межах парку виявлено до 20 особин. Одним із заходів відтворення та стабілізації популяції видри в угіддях парку є влаштування невеликих ставків (20–30 м) та їх зарибнення.

Із плазунів охороні підлягає гадюка звичайна, яка часто гине від рук пастухів, збирачів ягід і грибів, туристів. Тому в регіоні Сколівських Бескид доцільно розгорнути програму охорони плазунів, що гинуть через низьку екологічну свідомість населення. Наголосимо, що серед плазунів для людини саме гадюка звичайна з точки зору сільськогосподарської практики може розглядатись як найкорисніший вид наземних хребетних.

Але через недостатні знання та страх перед отруйними плазунами вона та мідянка частіше гинуть при зустрічі з людьми, ніж будь-які інші плазуни. У кормовому раціоні цих плазунів переважають дрібні мишоподібні гризуни, ящірки, рідше крупні комахи або яйця дрібних птахів, тоді як живородна прудка ящірка та веретільниця живляться переважно дрібними комахами та жуками.

З метою приваблювання рідкісних совоподібних, соколиних, яструбиних птахів є необхідність влаштування штучних гніздівель та основ під них. При їх розміщенні необхідно враховувати вік птахів, склад, повноту насаджень і т.д. Досвід приваблення хижих птахів за допомогою штучних гнізд накопичений у багатьох країнах. На території Національного природного парку є умови для гніздування таких рідкісних червонокнижних видів, як осоїд, підорлик малий та ін. Місця гніздування осоїда – стиглі деревостани повнотую 0,7–0,9 або групи великих дерев такої самої повноти серед молодняків, поблизу відкритих місць. Підорлик малий гніздиться в спілих зріджених деревостанах поблизу зрубів, галевин, лісових луків, боліт, водойм. Гнізда чи основи для гнізд хижих птахів розміщують на висоті від 8 до 25 м. Для гнізда малого підорлика підходять дерева середньої величини, гілки повинні добре закривати гніздо, але підліт до нього має залишатися вільним. Гніздо осоїда розміщують на бокових гілках найгустішої частини крони. У цих гніздах, крім згаданих птахів, можуть поселятися й інші види, зокрема чорний лелека. Він зареєстрований майже у всіх лісництвах, але здебільшого в угіддях Крушельницького, Майданського лісництв, зокрема в урочищах “Сеговний”, “Слобода”, “Золотий Потік”, які знаходяться в басейні річки Рибник. Птах дуже обережний, тому на сьогодні виявлено лише одне гніздування виду у кварталі 28 Сколівського лісництва (Державне підприємство “Сколівське лісове господарство”).

Гнізда для хижих птахів необхідно споруджувати восени або зимою. Крім денних хижих птахів, гнізда можуть використовувати і совоподібні птахи.

Завдяки підтриманню заповідного режиму на значній території Національного природного парку "Сколівські Бескиди", можливості для збереження гніздових пар орлів, очевидно, покращаються. Цьому процесу могли б сприяти значні зміни у способі ведення сільського

господарства Карпатського регіону, бо в більшості адміністративних районів значні площі колишніх колгоспних земель, які щороку засівалися зерновими чи іншими культурами, були перетворені на луки, що використовуються як сіножаті, пасовища або є перелогами.

Висновки

Зазначимо, що сучасний стан майже всіх рідкісних видів тварин у досліджуваному регіоні є незадовільним. Ще й досі відчутні наслідки впливу безконтрольного застосування отрутохімікатів на орнітофауну 60–80-х років минулого століття. Насамперед це помітно відбувається на денних хижих птахів і совах, які, перебуваючи на вершині трофічної піраміди, є акумуляторами токсинів і зазнають тяжких отруєнь. На ці види негативно впливає також вирубування високих і дуплистих дерев (відсутність місць для гніздування).

Збереження стиглих лісостанів на ділянках, що охороняються, докорінно покращує гніздопридатні умови для тварин. Надзвичайно важливим є створення охоронної зони діаметром 300 м навколо гнізд цих птахів [3].

Заходи щодо збереження, відтворення популяції та забезпечення охорони тварин на території Національного природного парку:

- надання таким територіям особливого правового статусу, враховуючи вимоги щодо охорони біологічного різноманіття як важливої світової проблеми;
- проведення постійного моніторингу за станом тварин; організація глибоких наукових досліджень за напрямом діяльності парку;
- створення умов і запровадження особливого режиму збереження та відтворення популяції;
- проведення відповідної еколого-просвітницької роботи та інформування громадськості про результати впливу її на стан території НПП "Сколівські бескиди".

Бібліографія

1. Бандерич В.Я. Охотничьи звери национального природного парка "Сколевские Бескиды" / В.Я. Бандерич, П.Б. Хоецкий // Экология, наука, образование, воспитание: сб. научн. трудов. – Брянск, 2001. – Вып. 2. – С. 20–21.
2. Рідкісні види тварин Львівської області / [Баїта А.Т., Канарський Ю.В., Решетило О.С. та ін.]. – Львів, 2006. – 220 с.
3. Дейнека А.М. Рідкісні види рослин і тварин / Дейнека А.М., Бандерич В.Я., Крамарець В.О. – Львів: СПОЛЮМ, 2007. – 192 с.
4. Великі ссавці Національного природного парку "Сколівські Бескиди" і шляхи їх охорони / М.І. Коханець, В.Я. Бандерич, М.В. Мисик, В.О. Крамарець, В.П. Приндак // Матеріали Міжнар. екологічної конф. "Великі ссавці

- Карпат" (Івано-Франківськ, 8 вересня 2000 р.). – Івано-Франківськ, 2000. – С. 35–36.
5. Мілкіна Л.І. Національний природний парк "Сколівські Бескиди" / Л.І. Мілкіна, А.М. Дейнека, В.П. Приндак // Раритетний фітогенофонд. – Львів: Камула, 2011. – 160 с.
6. Хоецкий П.Б. Заходи щодо збереження та відтворення популяції ведмеда бурого (*Ursus arctos* L.) в Українських Карпатах / П.Б. Хоецкий // Матеріали Міжнар. екологічної конф. "Великі ссавці Карпат" (Івано-Франківськ, 8 вересня 2000 р.). – Івано-Франківськ, 2000. – С. 52–53.
7. Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М.М. Шербака. – К.: Укр. енциклопедія, 1994. – 464 с.

Рецензент – доктор біологічних наук,
професор І.Х. Узбек